

TIIVISTELMÄ

Valtionhallinnon virkamiesetiikan ja -moraalin tila Kansalaiskyselyn keskeiset tulokset

Tutkimuksen kohteena olivat kansalaisten mielipiteet eri arvojen tärkeydestä ja niiden toteutumisesta valtionhallinnon virkamiesten toiminnassa. Tutkimuksessa selvitettiin myös erilaisten epäeettisenä pidettävien toimintatapojen arvioitua esiintymistä ja asennoitumista

mm. siihen kuinka luottamuksen arvoiseksi Suomen valtiohallinto ja sen virkamiesten toiminta arvioitiin vastaajan näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin TNS Gallupin Forum paneelissa, jossa on n. 40.000 vastaajaa käytettäväksi erilaisia tutkimusotantoja varten. Ennen tutkimuksen tulosten tarkastelua aineistosta poistettiin valtiolla työskentelevät vastaajat. Kyselyssä vastasi yhteensä 981 henkilöä siten, että joukko edustaa maamme 15–79 -vuotiasta väestöä. Vastaajista oin puolet tai heidän lähipiirissään oli asioitu tai oltu tekemisissä verottajan tai poliisin kanssa. Hieman alle kolmanneksella on ollut kanssakäymistä Liikenteen turvallisuusviraston tai Työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa. Selvästi harvimmoin on viime vuosina oltu tekemisissä Maahanmuuttovirasto, Maa-seutuviraston tai Aluehallintoviraston kanssa. Niitä, joilla ei ole ollut mitään henkilökohtaisia tai lähipiirissä olleita kontakteja valtion viranomaisiin on 16 % vastanneista.

Vastaukset

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka tärkeitä eri virkamiesten toimintaan liittyvät arvot heidän mielestään ovat ja kuinka hyvin ne toteutuvat valtionhallinnossa ja virkamiesten toiminnassa.

Eri arvojen lyhentämättömät kuvaukset olivat kyselyssä seuraavat:

- Toiminnan yleinen hyväksyttävyyys, eli valtionhallinnon virkamiehet toimivat yleisen mielipiteen mukaisesti, niin että suurin osa ihmisistä voi hyväksyä heidän toimintansa ja toimintatapansa.
- Asiantuntemus, eli virkamiehet ovat ammattitaitoisia ja palvelut ovat laadukkaita; työtehtävät hoidetaan hyvin, asioiden valmistelu ja päätöksenteko hoidetaan huolellisesti.
- Palveluperiaate, eli virkamiehet toimivat kunnioittaen ja auttaen kansalaisia ja muita asiakkaita.
- Toiminnan taloudellisuus, eli valtiohallinnon toiminnalle asetetut tavoitteet pyritään saavuttamaan mahdollisimman pienillä kustannuksilla.
- Toiminnan puolueettomuus ja riippumattomuus, eli virkamiesten tekemät ratkaisut ovat objektiivisesti ja asiallisesti perusteltavissa, he toimivat riippumattomasti ja yleisen edun mukaisesti ilman ulkopuolisten epäasiallista vaikutusta.
- Toiminnan avoimuus, eli virkamiehet toimivat avoimesti ja läpinäkyvästi ilman salailua.
- Toiminnan tuloksellisuus, eli virkamiesten toiminta ja työskentely on tehokasta ja toiminnassa kiinnitetään huomiota sen tuloksiin.
- Laillisuusperiaate ja vastuullisuus, eli toimitaan lakien ja säädösten mukaan ja virkamiehet vastaavat virkatoimiensa laillisuudesta.
- Tasa-arvo, eli virkamiehet kohtelevat kaikkia kansalaisia tasapuolisesti, tarjoavat palvelut molemmilla kotimaisilla kielillä ja edistävät naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.
- Omistautuminen, eli virkamiehet tekevät heille annetut työt ja tehtävät motivoituneesti ja ahkeruudella.
- Luottamus, eli ihmiset voivat luottaa siihen, että viranomaiset toimivat aina yleistä etua edistäen ja lisäten ihmisten luottamusta toisiinsa.
- Toiminnan innovatiivisuus, eli valtiohallinnossa virkamiehet pyrkivät kokeilemaan rohkeasti uusia toimintatapoja.

Kaikkien arvojen tärkeyskeskiarvojen keskiarvo on 3,58, tämä kertoo siitä, että tutkimuksessa luetellut arvot ovat suomalaisille tärkeitä.

Kun eri virkamiesten toimintaan liittyvät arvot listataan tärkeysjärjestyksessä, **kärkeen nousevat erittäin tärkeinä pidetyt luottamus, puolueettomuus ja riippumattomuus, laillisuusperiaate ja vastuullisuus, asiantuntemus ja palveluperiaate.** Vähiten tärkeäksi selvitetystä arvoista jää toiminnan innovatiivisuus, jota sitäkin pitää joko erittäin tai melko tärkeänä 71 % suomalaisista. Viidennes vastanneista arvioi kuitenkin, että toiminnan innovatiivisuus ei ole tärkeää virkamiesten toiminnassa.

Niille arvoille, jotka nousevat tärkeysvertailussa kärkeen on ominaista se, että niistä vallitsee suuri yksimielisyys, eikä niiden taustalta löydy merkittäviä vastaajaryhmäkohtaisia eroja. Nämä asiat ovat tärkeitä sekä naisille että miehille, eri-ikäisille vastaajille riippumatta heidän asuinpaikastaan, koulutuksestaan, tulotasostaan tai puoluekannastaan.

Arvojen toteutuminen

Arviot eri arvojen toteutumisesta valtion virkamiesten toiminnassa ovat tasoltaan odotetusti tärkeysarvioita alemmat. **Yleistäen voidaankin sanoa, että tutkitut arvot koetaan tärkeiksi, mutta ne toteutuvat käytännössä vain kohtalaisen hyvin.** Kaikkien arvojen toteutumiskeskiarvojen keskiarvo oli tutkimuksessa neliportaisella asteikolla 2,54. Tasoerot eri arvojen toteutumisessa ovat suuret.

Parhaiten arvioidaan toteutuvan laillisuusperiaatteen ja vastuullisuuden, sen arvioi toteutuneen joko erittäin tai melko hyvin 68 % vastanneista. Kolmen parhaiten toteutuneen arvon joukkoon nousevat myös toiminnan yleinen hyväksyttävyyys ja virkamiesten asiantuntemus.

Heikoimmin virkamiesten toiminnassa arvioidaan toteutuneen toiminnan innovatiivisuuden, taloudellisuuden ja avoimuuden. Näissä kaikissa asioissa tulos on negatiivissävytteinen, erittäin hyviä tai melko hyviä arvioita on yhteensä vähemmän kuin erittäin huonoja tai melko huonoja arvioita.

Kun eri arvojen tärkeys- ja toteutumisarvioiden keskiarvot asetetaan rinnakkain, voidaan nähdä, että **tärkeiden ja toteutumisen välinen suhteellinen ero on suurin toiminnan avoimuudessa, luottamuksessa sekä puolueettomuudessa ja riippumattomuudessa sekä palveluperiaatteen toteutumisessa.**

Valtionhallinnon ydinarvot

Vastaajaa pyydettiin valitsemaan satunnaisessa järjestyksessä listatuista arvoista enintään viisi oman arviionsa mukaan keskeisintä arvoa. Arvoissa erottuu selkeä neljän arvon kärkiryhmä. **Tärkeimmiksi nousevat luottamus, puolueettomuus ja riippumattomuus, asiantuntemus sekä laillisuusperiaate ja vastuullisuus.** Toiminnan innovatiivisuus, omistautuminen, yleinen hyväksyttävyyys, taloudellisuus ja tuloksellisuus jäävät ydinarvoja valittaessa viimeisiksi.

Erittäin hyvin toteutuvat arvot

Vastaajat arvioivat vielä, toteutuiko joku tai jotkut läpikäydyistä arvoista niin hyvin, että asian tilaa voisi ns. jopa hieman hehkuuttaa. Saadut arviot ovat prosentuaalisesti varsin matalia. Korkeimmalle nousee laillisuusperiaate ja vastuullisuus, jota hehkuuttaa vain 13 % suomalaisista. Voidaankin todeta, että **suomalaiset ovat varsin pöyhkeitä ja jopa kriittisiä arvioidessaan sitä, löytyykö valtionhallinnon toiminnasta kehitettävää tai hehkuuttavia asioita.**

Huolestuttavalla tasolla olevat arvot

Vastaajaa pyydettiin arvioimaan, onko hänen mielestään jonkin tai joidenkin arvojen tila tällä hetkellä sellainen, että asiasta olisi syytä olla huolestunut tai oliko joukossa arvoja, jotka edellyttävät pikaisia toimenpiteitä.

Pikaisia toimenpiteitä vaatisi vastaajien mielestä useimmin avoimuuden ja luottamuksen toteutuminen virkamiesten toiminnassa. Seuraavaksi useimmin huolenaihetta nousee puolueettomuuden ja riippumattomuuden, asiantuntemuksen, palveluperiaatteen ja tuloksellisuuden tilasta valtionhallinnossa.

Kokonaisarvio virkamiesetiikan ja -moraalin tilasta

Vastaajilta pyydettiin kokonaisarviota siitä, **kuinka hyvä maamme valtionhallinnon virkamiesetiikan ja -moraalin tila on tällä hetkellä. Kokonaisuutena tilanne arvioidaan melko hyväksi.** Yli puolet vastaajista (54 %) arvioi virkamiesetiikan ja -moraalin tilan erittäin tai melko hyväksi. Erittäin huonoksi tilanteen arvioi 3 % vastanneista, joka kymmenes pitää tilannetta melko huonona.

Virkamiesetiikan tila verrattuna 2000-luvun alun tilanteeseen

Lisäksi pyydettiin arvioimaan, millaiseksi vastaaja näkee valtionhallinnon virkamiesetiikan nykyisen tilan verrattuna 2000-luvun alussa vallinneeseen tilanteeseen. Arviota pyydettiin siitä, oliko tilanne nyt parempi vai huonompi kuin n. 15 vuotta sitten. **Kolmannes vastaajista arvioi virkamiesetiikan tilan samaksi kuin 2000-luvun alussa. Kolmannes arvioi etiikan tilan parantuneen ja noin viidennes (19 %) heikentyneen.** Kysymys koettiin varsin vaikeaksi, 25 % ei osannut arvioida asiaan.

Epäeettisten toimintatapojen esiintyminen hallinnossa

Kyselyssä kartoitettiin myös suomalaisten käsityksiä siitä, esiintyykö heidän mielestään valtionhallinnossa epäeettistä toimintaa. Tätä varten vastaajalle esitettiin pitkäkö lista erilaisista toimintatavoista, joita ei voida pitää sallittuna hallinnossa. Kaiken kaikkiaan kansalaisten käsitys on se, että tilanne on säilynyt ennallaan, ehkä hitusen parantunut. **Vastaajien arvioissa hallinnon ”syntilistan” kärkeen nousevat tarpeettoman monimutkainen asioiden käsittely, vaikean virkakielen käyttö, voimavarojen tehoton käyttö, samaa puoluekantaa olevien henkilöiden suosiminen ja puutteellinen tiedottaminen.** Vähiten uskotaan esiintyvän virkamiesten päätöksiin vaikuttamista lahjonnalla, syrjintää sukupuolen perusteella tai syrjintää etnisen taustan perusteella.

Luottamus Suomen valtionhallintoon ja sen virkamiesten toimintaan

Vain 9 % on täysin samaa mieltä asiasta. Varauksellisemman myönteisen kannan ilmaisee 52 % vastanneista, joten **yhteensä 61 % suomalaisista pitää valtionhallintoa ja sen virkamiesten toimintaa luottamuksensa arvoisena.** Toisaalta epäluottamusta ilmaisee 30 % vastanneista, joista täysin eri mieltä olevia on 9 % ja varauksellisemmin epäluottamusta kokevia 21 %.